

Polisens behandling av känsliga personuppgifter i underrättelseverksamheten

Sammanfattning

Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden har granskat Polismyndighetens behandling av känsliga personuppgifter om hälsa och etniskt ursprung i en gemensamt tillgänglig uppgiftssamling som rör systematiska vinningsbrott. Granskningen har omfattat ett urval av personuppgiftsregistreringar och har varit begränsad till frågan om det är absolut nödvändigt att behandla de känsliga personuppgifterna.

Nämnden konstaterar att Polismyndigheten har återgett uppgifter från en uppgiftslämnare som använt ordet zigenare, trots att nämnden flera gånger tidigare har uttalat att Polismyndigheten bör välja ett annat ord vid beskrivningen av en person då ordet kan uppfattas som kränkande. Nämnden riktar skarp kritik mot Polismyndigheten för att ordet fortfarande förekommer i underrättelseverksamheten. Polismyndigheten har numera ersatt ordet med ett annat uttryck, vilket nämnden godtar då uppgiften om etniskt ursprung får anses vara absolut nödvändig. Vidare har Polismyndigheten behandlat två känsliga personuppgifter avseende etniskt ursprung respektive hälsa utan att det varit absolut nödvändigt. Nämnden ser allvarligt på felen. I det ena fallet har Polismyndigheten avslutat behandlingen av uppgiften. Polismyndigheten uppmanas att även i det andra fallet avsluta behandlingen av den känsliga personuppgiften. I övrigt har behandlingen av de granskade känsliga personuppgifterna varit lagenliga.

Nämnden noterar slutligen att Polismyndigheten utfört en särskild registervårdsinsats avseende förekomsten av ordet zigenare i underrättelseverksamheten. Syftet med insatsen var att ordet inte ska användas i underrättelseverksamheten. Nämnden riktar därför skarp kritik mot Polismyndigheten för att ordet trots utförd registervårdsinsats fortfarande förekommer i flera fall i den granskade uppgiftssamlingen. Polismyndigheten uppmanas att se över sina rutiner och vidta de ytterligare åtgärder som erfordras för att säkerställa att ordet inte längre förekommer i underrättelseverksamheten. Nämnden avser att följa upp Polismyndighetens arbete i detta avseende.

1. Bakgrund

1.1. Inledning

Den 3 maj 2023 beslutade nämnden att granska Polismyndighetens behandling av vissa typer av känsliga personuppgifter i underrättelseverksamheten. Granskningen har avsett känsliga personuppgifter om etniskt ursprung och hälsa i en gemensamt tillgänglig uppgiftssamling i it-systemet Surfa 2. Uppgiftssamlingen, som rör systematiska vinningsbrott, används i Polismyndighetens arbete med att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet (underrättelseverksamhet).

Granskningen har avsett frågan om behandlingen av de känsliga personuppgifterna är absolut nödvändiga för ändamålet med behandlingen. Inom ramen för granskningen har nämnden även ställt frågor till Polismyndigheten om en särskild registervårdsinsats, se vidare under avsnitt 2.

1.2. Rättsliga utgångspunkter

Personuppgifter som avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening eller som rör hälsa, sexualliv eller sexuell läggning (känsliga personuppgifter) får som huvudregel inte behandlas (2 kap. 11 § första stycket brottsdatalagen [2018:1177]). Om uppgifter om en person behandlas får de dock kompletteras med känsliga personuppgifter när det är absolut nödvändigt för ändamålet med behandlingen (2 kap. 11 § andra stycket brottsdatalagen). Med hänsyn till den restriktivitet som ligger i uttrycket absolut nödvändigt måste behovet av att göra sådana kompletteringar prövas noga i det enskilda fallet.¹

2. Utredningen

2.1. Genomförande

Den 14 juni 2023 genomfördes en inspektion vid Polismyndigheten. Sökningar gjordes i den aktuella uppgiftssamlingen på sökbegrepp i form av ord som kan avslöja känsliga personuppgifter om etniskt ursprung och hälsa. Elva dokument där sökningarna gav träff valdes ut för en närmare granskning. Efter inspektionen har Polismyndigheten på nämndens begäran besvarat frågor rörande registreringar av känsliga personuppgifter i sju av dokumenten.

Den 26 april 2021 genomförde nämndens kansli en inspektion vid Polismyndigheten inom ramen för ett tidigare initiativärende (dnr 64-2021). Den granskningen avsåg behandlingen av känsliga personuppgifter om bl.a. etniskt ursprung i en gemensamt tillgänglig uppgiftssamling i Surfa 2 rörande

¹ Prop. 2017/18:232 s. 447.

människohandel. Den 30 augusti 2021 besvarade Polismyndigheten nämndens frågor med anledning av inspektionen. I yttrandet till nämnden informerade Polismyndigheten bl.a. om att en särskild registervårdsinsats avseende förekomsten av ordet zigenare i uppgiftssamlingar i Surfa 2 hade beslutats och påbörjats i underrättelseverksamheten. Syftet med registervårdsinsatsen var att ordet inte längre skulle användas, inte heller i fall då uppgiften kom från en uppgiftslämnare.²

Med anledning av det tidigare erhållna svaret har Polismyndigheten inom ramen för den aktuella granskningen även fått besvara frågor rörande den särskilda registervårdsinsatsen. Polismyndigheten har då fått svara på vilken registervård som har genomförts, när insatsen genomfördes och vilka uppgiftssamlingar som har registervårdats.

En sammanfattning av Polismyndighetens svar återges i avsnitt 2.3.

2.2. Nämndens iakttagelser

Vid granskningen noterades bland annat följande exempel.

Exempel 1 avser ett underrättelseuppslag där signalementet för en person, som av uppgiftslämnaren misstänks för stöld, anges vara zigenare.

Exempel 2 avser en underrättelserapport där det anges att en person, som smugglar stora partier cigaretter, är assyrier. I rapporten anges även att personen är medborgare i Syrien.

Exempel 3 avser ett underrättelseuppslag där det anges att en person har flyttat till en viss adress och att stöldgods förvaras i anslutning till adressen. Vidare anges det att den personen tillsammans med en annan person dagligen missbrukar heroin på adressen. Dokumentet har rubriken "Ny adress på missbrukare".

Det kan även konstateras att nämnden vid inspektionen fick elva träffar på ordet zigenare i den aktuella uppgiftssamlingen.

2.3. Polismyndighetens svar

2.3.1 Registreringar som nämnden har granskat

Vad gäller exemplen i avsnitt 2.2. har Polismyndigheten sammanfattningsvis uppgett följande.

² Se nämndens uttalande från den 4 maj 2022 "Polismyndighetens behandling av känsliga personuppgifter i underrättelseverksamheten" (64-2021), s. 4.

Uppgiften i det första exemplet är en signalementsuppgift som lämnats från en uppgiftslämnare till polisen. Uppgifter som har lämnats från en uppgiftslämnare bör som absolut utgångspunkt inte ändras. Orsaken till detta är att det är viktigt att informationen dokumenteras sakligt och korrekt, samt att inte riskera att informationen förvanskas genom att polisanställda lägger på egna värderingar genom att byta ut ord mot andra ord som kan anses vara mer lämpliga. En uppgift om en persons etniska ursprung kan vara av vikt i det brottsförebyggande arbetet. Inom vissa minoriteter råder hederskulturer och då förekommer det att brott sker i samråd med eller under påverkan av familjemedlemmar. Vidare kan uppgifter om etnicitet i vissa fall ha betydelse för att kunna identifiera en person. I förevarande fall bedöms uppgiften absolut nödvändig att behandla för ändamålet med behandlingen. Uppgiften behövs för att öka konfidensgraden vid identifieringen av personen. Eftersom ordet zigenare kan anses kränkande och ordet med hänsyn till 2 kap. 7 § andra stycket brottsdatalagen enligt nämndens tidigare uttalanden inte alls bör användas, har uppgiftslämnarens information i detta fall ändrats genom att ordet har tagits bort och ersatts av ett annat uttryck.

Uppgiften i det andra exemplet är inte absolut nödvändig att behandla för ändamålet med behandlingen. Vid en förnyad bedömning har Polismyndigheten funnit att den känsliga personuppgiften om etnicitet inte har, eller har haft, någon relevans för ändamålet med behandlingen. Polismyndigheten har därför avslutat behandlingen av den känsliga personuppgiften.

Uppgiften i det tredje exemplet är ett tips rörande en namngiven person som förvarar stöldgods på adressen och som dagligen missbrukar på adressen. Känsliga personuppgifter i form av missbruk eller annan angränsande hälsouppgift kan förekomma inom personuppgiftsbehandling avseende narkotikabrottslighet. Uppgiften bedöms vara absolut nödvändig att behandla för att kunna förebygga, förhindra eller upptäcka den brottsliga verksamhet som personen ägnar sig åt, mer specifikt stöldbrottslighet och narkotikabrottslighet. De två brottsliga verksamheterna är angränsande till varandra i och med att aktuell person kan antas utföra stöld- och häleribrott i syfte att införskaffa narkotikaklassade preparat. Polismyndigheten behöver ha kännedom om personens missbruk eftersom det inverkar på dennes brottslighet.

2.3.2 Den särskilda registervårdsinsatsen

När det gäller den särskilda registervårdsinsatsen har Polismyndigheten uppgett i huvudsak följande.

Den särskilda registervårdsinsatsen genomfördes under juni till augusti 2021. All pågående behandling inom underrättelseverksamheten, i de nationella uppgiftssamlingarna i Surfa 2, kontrollerades. Registervårdsinsatsen gick till på så vis att Polismyndighetens nationella operativa avdelning sammanställde

förekomsterna av ordet zigenare i underrättelseverksamheten, varefter respektive organisatorisk enhet ansvarade för att registervården utfördes i de identifierade dokumenten. I de flesta fall avslutades både behandlingen av den känsliga personuppgiften och behandlingen av hela dokumentet som uppgiften förekom i. I det senare fallet avslutades behandlingen om det inte längre bedömdes finnas ett behov av att fortsätta behandla uppgiften eller övriga uppgifter i dokumentet. I några fall ersattes ordet med ett annat lämpligare ordval, alternativt togs ordet bort och övriga uppgifter nyregistrerades för fortsatt behandling. Dokumentet i exempel 1 är daterat efter att underrättelseverksamheten genomförde den särskilda registervårdsinsatsen. Genom löpande utbildningar, informationsutskick och övriga kunskapshöjande insatser hålls underrättelseverksamheten informerad om vikten av att inte använda ord som kan upplevas kränkande och att andra ordval ska användas om behandlingen av en persons etnicitet är absolut nödvändig.

3. Nämndens bedömning

3.1. Registreringar som nämnden har granskat

Nämnden har särskilt granskat underrättelseuppdraget i det första exemplet som innehåller ordet zigenare. Det rör sig om uppgifter från en uppgiftslämnare för att beskriva en person. Från en allmän utgångspunkt har nämnden förståelse för vikten av att Polismyndigheten återger uppgiftslämnarens uppgifter korrekt. Som nämnden flera gånger tidigare har uttalat torde det dock sällan vara nödvändigt att återge uppgifter med den exakta ordalydelsen inom underrättelseverksamheten när uppgifterna i fråga innehåller beskrivningar eller begrepp som kan uppfattas som kränkande. Detta gäller även i de fall där uppgifterna härrör från en uppgiftslämnare. Det nämnda har sin grund i bestämmelsen i 2 kap. 7 § andra stycket brottsdatalagen, där det föreskrivs att uppgifter som beskriver en persons utseende ska utformas på ett objektivt sätt med respekt för människovärdet. Eftersom ordet zigenare kan uppfattas som kränkande bör Polismyndigheten välja ett annat ord vid beskrivningen av en person, inbegripet de fall då uppgiften kommer från en uppgiftslämnare.³ Nämnden riktar skarp kritik mot att ordet fortfarande förekommer i underrättelseverksamheten. Nämnden noterar att Polismyndigheten efter nämndens inspektion har ersatt ordet zigenare med ett annat uttryck, vilket nämnden godtar då uppgiften om etnicitet får anses vara absolut nödvändig.

³ Se exempelvis nämndens uttalande från den 4 maj 2022 "Polismyndighetens behandling av känsliga personuppgifter i underrättelseverksamheten" (64-2021), den 10 december 2019 "Polismyndighetens behandling av känsliga personuppgifter i underrättelseverksamheten" (dnr 20-2019) och den 16 februari 2017 "Polismyndighetens behandling av känsliga personuppgifter avseende etnicitet i underrättelseverksamheten vid Nationella operativa avdelningen och region Stockholm" (dnr 142-2016).

Gällande det andra exemplet ser nämnden allvarligt på att Polismyndigheten har behandlat en känslig personuppgift om etniskt ursprung utan att det vid något tillfälle varit absolut nödvändigt för ändamålet med behandlingen. Polismyndigheten erinras om vikten av att vara restriktiv med behandlingen av känsliga personuppgifter och att i varje enskilt fall kontinuerligt pröva om behandlingen är absolut nödvändig. Känsliga personuppgifter som inte längre bedöms som absolut nödvändiga bör tas bort så snart som möjligt. Nämnden noterar att Polismyndigheten har avslutat behandlingen av den känsliga personuppgiften.

Vad avser det tredje exemplet har nämnden förståelse för att hälsouppgiften om personens missbruk kan vara relevant information i sammanhanget och absolut nödvändig att behandla för ändamålet med behandlingen. Med hänsyn till den restriktivitet som ska prägla behandlingen av känsliga personuppgifter gör nämnden dock bedömningen att det inte är absolut nödvändigt att även i dokumentets rubrik ange att personen är missbrukare. Nämnden uppmanar därför Polismyndigheten att avsluta behandlingen av den känsliga personuppgiften i dokumentets rubrik.

Gällande de övriga granskade känsliga personuppgifterna bedömer nämnden, efter erhållna svar och förtydliganden från Polismyndigheten, att dessa är absolut nödvändiga för ändamålet med behandlingen.

3.2. Den särskilda registervårdsinsatsen

Vad avser den särskilda registervårdsinsatsen om förekomsten av ordet zigenare i uppgiftssamlingar i underrättelseverksamheten, ser nämnden positivt på Polismyndighetens beslut att genomföra en sådan insats. Nämnden ser även positivt på att underrättelseverksamheten löpande informeras och utbildas om vikten av att inte använda ord som kan upplevas kränkande och att andra ordval ska användas om behandlingen av känsliga personuppgifter om etnicitet bedöms vara absolut nödvändig.

Samtidigt kan det konstateras att nämnden vid inspektionen hos Polismyndigheten den 14 juni 2023 enbart inom ramen för den aktuella uppgiftssamlingen fick elva träffar på ordet zigenare. Nämnden noterar även att det dokument som valdes ut för närmare granskning och som återges i exempel 1 ovan är daterat efter att underrättelseverksamheten genomförde den särskilda registervårdsinsatsen.

Mot denna bakgrund ställer sig nämnden frågande till om den information och utbildning som ges till anställda vid underrättelseverksamheten är tillräcklig för att säkerställa att ordet inte längre förekommer i underrättelseverksamheten. Nämnden anser även att det som framkommit vid inspektionen

utgör skäl för Polismyndigheten att med regelbundenhet utföra registervårdsinsatser likt den som genomfördes under år 2021.

Sammanfattningsvis riktar nämnden skarp kritik mot Polismyndigheten för att ordet zigenare trots utförd registervårdsinsats fortfarande förekommer i flera fall i den granskade uppgiftssamlingen. Polismyndigheten uppmanas att se över sina rutiner och vidta de ytterligare åtgärder som erfordras för att säkerställa att ordet inte längre används i underrättelseverksamheten. Nämnden avser att följa upp Polismyndighetens arbete i detta avseende.

4. Beslut

Med detta uttalande avslutas ärendet.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Gunnel Lindberg

I avgörandet har deltagit: Gunnel Lindberg (ordförande), Barbro Thorblad, Anti Avsan, Charlotta Bjälkebring Carlsson, Matheus Enholm, Christina Linderholm, Olle Sandahl och Björn von Sydow (enhälligt).

Föredragande: Lisa Eliasson

Expedition till:

Polismyndigheten, Rättsavdelningen, enheten för rättslig styrning och stöd (dnr A305.370/2023)

Kopia för kännedom till:

Integritetsskyddsmyndigheten